

ОРІЄНТАЦІЙНІ ЗВОРОТИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ ОСМИСЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Орієнтаційні звороти англійської мови фіксують універсальне осмислення діяльності на трьох рівнях: над ситуативному – безартиклеми формами із прийменниками на позначення: інклюзивності (*in*), виключення (*out of*), обмеження (*at*), напрямку руху (*from/to*), панорамного сприйняття (*on*), примушення (*under*); ситуативному – означеними іменними групами, що звужують межі сприйняття простору та місця активності; індивідуальному – неозначеними іменними групами, які вказують на конструювання учасниками подій нових орієнтирів.

Ключові слова: орієнтаційний зворот, безартиклема форма, означена іменна група, неозначена іменна група, семантика.

Талавіра Н. М. Ориентационные обороты английского языка, обозначающие способы осмысления деятельности. – Статья.

Ориентирующие обороты английского языка фиксируют универсальное осмысление деятельности на трех уровнях: над ситуативном – безартиклевыми формами с предлогами, обозначающими: инклюзивность (*in*), исключение (*out of*), ограничение (*at*), направление движения (*from/to*), панорамное восприятие (*on*), принуждение (*under*); ситуативном – определенными именными группами, сужающими границы восприятия пространства и места активности; индивидуальном – неопределенными именными группами, которые указывают на конструирование участниками событий новых ориентиров.

Ключевые слова: ориентационный оборот, безартиклевая форма, определенная именная группа, неопределенная именная группа, семантика.

Talavira N. M. Orientational phrases in English denoting ways of activity interpretation. – Article.

English orientating phrases verbalize universal human activity interpretation on three levels: oversituational by articleless forms with prepositions denoting inclusion (*in*), exclusion (*out of*), limitation (*at*), direction (*from/to*), panoramic perception (*on*), compulsion (*under*); situational level by definite phrases which limit the boundaries of activity and place perception; individual level by indefinite phrases, that establish new coordinates.

Key words: orientational phrase, articleless form, definite noun phrase, indefinite noun phrase, meaning.

Статтю присвячено аналізу семантики орієнтаційних зворотів (далі – ОЗ), які формально включають прийменник та безартиклевий іменник, а функціонально існують як конструкції, тобто поєднання форми та значення [7, с. 5] для відображення міжреферентних відношень.

Увага мовознавців під час вивчення ОЗ зосереджена на компонентах, що входять до їх складу [4, с. 20; 5, с. 15], значенні окремих груп зворотів [1, с. 143; 2, с. 18; 9, с. 162] та вживанні як дискурсивних маркерів [3, с. 114; 6, с. 197]. Водночас дослідження семантики з осмисленням взаємодії форми, значення й функцій ОЗ залишається на периферії уваги лінгвістів, що зумовлює актуальність цієї розвідки.

Мета статті полягає у моделюванні семантики ОЗ англійської мови на позначення способів осмислення діяльності. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: класифікувати аналізовані звороти з урахуванням прийменників у їх складі; виокремити семантичні моделі, фіксовані за допомогою ОЗ, які належать до окремих груп; узагальнити взаємодію ОЗ різних груп.

Способи осмислення діяльності відображені за допомогою ОЗ, які подають її як простір або місце. Звороти, що фіксують діяльність як простір (*at play*, *in business*, *in war*), репрезентують сфери активності або процеси, у яких задіяна людина. Семантика ОЗ, що подають діяльність як місце (*at church*, *in college*), співвідносить активність людини в будівлі або її частині з її ВМІСТОМ, тобто призначенням. Конструкційна семантика ОЗ забезпечує орієнтування на трьох рівнях: надситуативному, тобто незалежному від контексту для репрезентації типової активності, пов'язаної з певним простором або місцем, що виявляється в їх безартиклевості; ситуативному – на позначення конкретних орієнтирів означеними іменними фразами; індивідуальному – для виокремлення координат неозначеними іменними фразами.

Діяльність як простір репрезентована ОЗ, які залежно від прийменника утворюються за чотирма моделями: тривимірною, коли *in* співвідносить діяльність із замкненим простором, напр., *in battle*, *in business*; площинною, за якої *on* розширює перспективу представлення дій та їх суб'єктів, напр., *on duty*; обмеженою, за котрої *at* вказує на МЕЖІ простору з неактивними учасниками або їх невеликою кількістю, напр., *at play*; примусовою, коли *under* фіксує тиск на індивіда з боку інших суб'єктів, напр., *under investigation*.

ОЗ на позначення діяльності як простору репрезентують її у різних ракурсах залежно від семантичної моделі. Моноракурсні конструкції фіксують лише один спосіб осмислення активності, сполучаючись з одним прийменником *in* (*in battle*, *in operation*, *in trade*), *on* (*on duty*, *on guard*, *on watch*), *under* (*under arrest*, *under criticism*, *under scrutiny*). Дворакурсні одиниці сполучаються із двома прийменниками, що варіюють перспективу представлення діяльності, напр., *in business – on business*, *in war – at war*, *on trial – at trial*.

Моноракурсні ОЗ на позначення діяльності як простору представляють її осмислення як тривимірної території, площини або примушення. У репрезентації діяльності як тривимірного простору моноракурсні звороти вказують на повну включеність референтів в активність, подібно до тих, що позначають стан, напр., *Making decisions in battle*, *Prussian military strategist Karl von Clausewitz wrote two centuries ago, is akin to making life-or-death choices "in mere twilight" with one's surroundings shrouded by the "effect of fog or moonshine"* [26, с. 9]. У наведеному висловленні зворот *in battle* подає діяльність як тривимірний простір, у якому локалізовані рішення, позначені іменником *decisions*.

У зображенні діяльності як площини ОЗ *on duty*, *on guard*, *on watch* відбивають менший ступінь включення учасника в регулярну професійну активність (*administrators on guard*, *a fire marshall on duty*, *a soldiers on duty*), напр., *He was the medic on duty last August when*

the words “Catastrophic kill on Cobra 7” came over the radio, a code that meant the team leader of a patrol had been killed in an IED attack [27]. У цьому прикладі зворот *on duty* пов’язує медика (*medic*) з його постійними обов’язками, що полягають у наданні невідкладної допомоги під час спецоперацій, на що вказують вираз *catastrophic kill* та фраза *IED attack*, яка позначає використання саморобного вибухового пристрою.

Моделі на позначення примушення ОЗ із прийменником *under* (*under assault*, *under contract*, *under interrogation*, *under fire*) позначають типові способи впливу одних осіб на інших, де джерелом є правоохоронні органи або високопосадовці, а ціллю – злочинці чи підлеглі, напр., *Since July, Siddiqui has been under interrogation at Bagram Air Base outside Kabul* [12]. У наведеному висловленні ОЗ *under interrogation* фіксує тиск правоохоронців під час допиту на терориста (*Siddiqui*), який є ціллю силового відношення.

Дворакурсні ОЗ, що сполучаються із двома прийменниками, вказують на такі варіанти перспектив осмислення діяльності: трансформація діяльності як тривимірного простору із включенням учасників (*in business*) у площину, що підкреслює їх пасивну роль (*on business*); перехід діяльності як тривимірного простору, який імплікує активну участь (*in play*, *in work*, *in war*), у межу для підкреслення часткової залученості осіб (*at play*, *at work*, *at war*); перетворення площини, що охоплює всіх учасників (*on trial*), у межу (*at trial*), яка обмежує ракурс представлення діяльності.

Трансформація діяльності як тривимірного простору у площину концептуалізує нижчу активність виконавця. Діяльність як тривимірний простір, репрезентований прийменником *in*, включає суб’єкта у певні дії, напр., *The insider-trading scandal that involves the most respected names in business is shaking up the financial world* [29, с. 24]. У наведеному висловленні зворот *in business* локалізує осіб, позначених іменником *names*, у комерційній діяльності, пов’язаній із фінансовим світом (*financial world*). Представляючи діяльність як площину, прийменник *on* обмежує активність індивідів, що виявляється у сполученні звороту *on business* з одиницями на позначення руху (*go out of town*, *visit*, *travel*), які фіксують відсутність силового компонента, напр., *Take border vacation days whenever you have to travel on business* [25], та з топонімами, які називають пункти, до яких здійснюється переміщення, напр., *In Baltimore on business, he took the afternoon off to visit that city’s Green Mount Cemetery* [17].

Перехід зображення діяльності як тривимірного простору у межу диференціює у значенні ОЗ повну і часткову участь у процесі, позначеному іменниками *play* і *work*, або протистоянні, втіленому субстантивом *war*. Для концептуалізації діяльності як тривимірного простору ОЗ *in war* охоплює всіх учасників – країни або угруповання – війною, напр., *“We were accustomed to losing people – that happens in war: that’s what it’s all about,” he says now* [28, с. 54]. У наведеному висловленні зворот *in war* співвідносить дію, позначену займенником *that*, що відсилає до попередньої пропозиції про втрату людей, з війною як тривимірним простором. У позначенні межі діяльності прийменник *at* відбиває часткову участь суб’єктів у протистоянні, акцентуючи їх перебування у стані збройного конфлікту, який частково затих, напр., *Moscow and Tbilisi are still officially at war a year and a half after Russian troops rolled into the breakaway Georgian republics of South Ossetia and Abkhazia and declared them independent* [19].

Трансформація представлення діяльності як площини у межу втілена двома ракурсами: панорамним прийменником *on* (*on trial*) та обмеженим прийменником *at* (*at trial*). Сполучення прийменника *on* із семантикою площини з іменником *trial* подає судове засідання у панорамній перспективі, імплікуючи охоплення всіх учасників, напр., *And in Romania, a priest and four nuns from the Romanian Orthodox Church are on trial this month* [22]. У цьому прикладі ОЗ *on trial* підкреслює участь у судовому засіданні усіх сторін: священника (*a priest*) і чотирьох черниць (*four nuns*). Подання судового засідання в обмеженій перспективі ОЗ *at trial* імплікує участь окремих учасників судового розгляду, що встановлюємо з одиниць, які називають осіб, задіяних у процесі (*witness at trial*), або їх дії (*present evidence at trial*), напр., *For Tocqueville the threat was terrifyingly local: his great-grandfather had defended Louis XVI at trial and paid for it at the guillotine* [30]. У наведеному висловленні зворот *at trial* зміщує акцент на захисника, позначеного іменником *great-grandfather*, діяльність якого полягала у захисті (*defended*) підсудного (*Louis XVI*).

За ситуативного орієнтування моно- і дворакурсні означені іменні групи сполучаються з означеннями, що вказують на внутрішньоситуативні зв’язки, або відсилають до попередніх подій, описаних у тексті. Сфера позначуваної діяльності суб’єктів уточнюється означеннями у складі словосполучень, які представлені іменними фразами (*in the specialty-food business*, *in the luxury-car business*) або словосполученнями із прийменником *of*, напр., *Here, we focus on the big firms in the business of foreign aid, a group that has been labeled “the new Beltway bandits” by their nonprofit rivals* [31]. Означені іменні групи відсилають до попередньої події [8, с. 124] за рахунок внутрішньотекстових зв’язків, напр., *At the end of the Second World War, supranational mechanisms like the United Nations and the World Bank were created to enforce world peace and, later, to fight poverty and inequality. <...> Even the losers in the war were invited to participate in the emerging system* [11, с. 19]. У цьому прикладі попередні зв’язки відображені співвіднесенням словосполучення *in the war* із назвою другої світової війни (*the Second World War*).

Діяльність як місце представлена ОЗ, які вказують на включення (*in*), виключення (*out of*), обмеженість (*at*), напрям руху (*from/to*), панорамність (*on*). Звороти цієї підгрупи здійснюють орієнтування на надситуативному, ситуативному та індивідуальному рівнях.

Надситуативні ОЗ подають діяльність як місце у чотирьох перспективах, відображених всіма прийменниками, крім тих, що позначають панорамність, напр., *in/at/to church, in/at/to court, in/at/to hospital, in/out of/at/to school, in/out of/at/to college, in/at/to university; in/out of/at/to prison, in/out of/at/to jail*. Діяльність як включення у тривимірний простір фіксується надситуативними ОЗ із прийменником *in*, який проектує приміщення як тривимірний простір на зміст, тобто виконувану типову діяльність, напр., *Saad Eddin spent the next three years in jail, emerging disabled because of inadequate medical care for a nerve inflammation* [13]. У цьому прикладі зворот *in prison* фіксує відбуття строку у тюрмі засудженим, позначеним антропонімом *Saad Eddin*.

Обмеженість границь місця діяльності, представлена надситуативними зворотами із прийменником *at*, указує на активність суб’єкта усередині території, прилеглої до приміщення, у якому виконується діяльність, про що свідчить сполучуваність ОЗ із дієсловами, які

вказують на появу особи поблизу місця діяльності (*arrive at college, showed up at church*), знайомство з іншими людьми (*met at college*), здійснення загрозливих дій (*shot at college, mistreated at church*), напр., *A year ago, eight friends began to meet weekly for dinner. We were introduced at church – some of us sang together in the choir, others worked on committees, a few went on a mission trip to Biloxi, Miss., following Hurricane Katrina* [21]. У наведеному прикладі ОЗ *at church* локалізує осіб, позначених займенником *we*, на території церкви, а предикат *were introduced* відбиває знайомство у цьому місці.

ОЗ із прийменниками на позначення вміщення і межі *in/at school, in/at university, in/at church, in/at hospital* зіставляють на надситуативному рівні виконання діяльності у закладі та на прилеглий території в одному контексті. Так, у статті про кандидата у президенти США Гіллари Клінтон під заголовком *Letting Hillary be Hillary* [20] її навчання у школі, позначене зворотом *in school*, протиставлене активності на території закладу конструкцією *at school*: *It was his way of relating to me, and it was all about sports and doing well in school, and it was really a strong spur to me to earn his support and his approval; At 13, she used a pay phone at school during lunch hour to call Mayor Richard Daley's office to register her unease about reports of pro-Kennedy voter fraud, which she and a friend then investigated on the South Side of Chicago with unhappy Republicans one Saturday morning*. У наведеному прикладі сполучення ОЗ *in school* з іменником *sports* і виразом *doing well* подає навчання і заняття спортом як типову діяльність у приміщенні школи, а поєднання звороту *at school* зі словосполученням *used a pay phone* подає шкільну активність загалом.

Виключення із закладу або приміщення, у якому виконується певна діяльність, втілене зворотами із прийменником *out of* разом із дієсловом-зв'язкою (*is out of office*), дієсловами руху – горизонтального (*come out of jail*) або прямовисного, який указує на швидку зміну діяльності (*drop out of college*), дієсловами, що відображають залишення певного закладу силою (*break out of prison*), напр., *Even though his father and cousin had died on the ship and his brother was interned, Mary Contini's uncle Alessandro di Ciacca came out of prison and, aged just 16, joined the British fight* [23]. У наведеному висловленні ОЗ *out of prison* у сполученні з дієсловом *came* указує на вихід ув'язненого (*Mary Contini's uncle Alessandro di Ciacca*) із тюрми.

Рух назовні з певного закладу, де здійснюється якась типова діяльність, подається зворотами із прийменником *from* (*from school, from jail, from court*), а рух усередину приміщення представлений ОЗ із прийменником *to* (*to school, to college, to church*) у сполученні з дієсловами на позначення переміщення (*go, walk, come back*), напр., *In Doug's childhood home, a prayer was said over every meal. The family went to church so frequently that Doug imagined it was never closed* [15]. У цьому прикладі сполучення ОЗ *to church* із предикатом *went* фіксує похід сім'ї (*family*) до церкви для відвідання богослужіння.

Надситуативні ОЗ із семантикою панорамності локалізують місце діяльності у межах усього поля зору завдяки прийменнику *on*, що позначає площину, напр., *on board, on deck, on set, on stage: Three men climbed on board, two of them propping up the third, the young black soldier; his eyes rolled upward as if in prayer* [14, с. 36]. У наведеному висловленні ОЗ *on board* фік-

сує місце діяльності трьох осіб (*three men*), яке збігається з полем зору, що встановлюємо з виконуваних ними дій, які вимагають сконцентрованості – підйому вгору (*climbed*) і допомозі солдату (*propping up*) [10].

Ситуативне представлення місця діяльності здійснюють дискурсивні варіанти ОЗ – означені іменні групи з усіма прийменниками, відображаючи перебування людей у приміщенні і конкретизуючи розміщення осіб за допомогою словосполучень із прийменником *of* або внутрішньоситуативних зв'язків. Локалізація індивідів у будівлі або рух до неї представлені означеними іменними групами, що відбивають діяльність, яка не пов'язана безпосередньо із приміщенням або межами території, напр., *My oldest daughter, Georgie, got leukemia when she was 2. <...> I suddenly found myself spending a lot of time in the hospital with her* [16, с. 12]. У цьому прикладі означений вираз *in the hospital* репрезентує перебування у будівлі лікарні матері, яка проводить час із хворою дитиною.

Означені іменні групи вказують на внутрішньоситуативні зв'язки між висловленнями, за яких дії суб'єкта локалізуються у приміщенні, описаному у попередньому контексті, напр., *It just got harder to win an athletic scholarship to the University of Oklahoma. The university has announced that all prospective athletes must undergo a criminal background check before committing to the school* [18].

За індивідуального орієнтування неозначені іменні групи відображають конструювання учасниками подій нових координат місця діяльності за рахунок означень, які вказують на його розміри (*on a big stage*), різновид (*on a movie screen*), етнічну (*on a British show*) або територіальну (*at a local school*) належність, напр., *Why would an almost stranger take even 60 seconds out of his day to make that call? It had to have been because he was an awfully nice man. And that he knew what it felt like to blow it on a big stage* [24]. У наведеному прикладі неозначений вираз *on a big stage* локалізує індивіда, позначеного займенником *he*, на сцені, яку він уявляв, про що свідчать дієслова *knew* та *felt*.

Таким чином, діяльнісні ОЗ подають типову діяльність як простір або місце. ОЗ на позначення діяльності як простору локалізують індивіда у чотирьох перспективах: включення у тривимірний простір (*in*) за акцентування активної участі особи в діяльності; розширення перспективи представлення подій (*on*), що охоплюють усіх учасників; МЕЖІ діяльності (*at*), які відбивають участь одного або кількох суб'єктів; примушення до дій (*under*) із боку правоохоронних органів або високопосадовців. ОЗ відображають діяльність як місце, акцентуючи територіальну складову частину активності, на відміну від конструкцій, що подають діяльність як простір, п'ятьма моделями: включення (*in*), виключення (*out of*), обмеженості (*at*), пряму руху (*from/to*) і панорамності (*on*). На ситуативному рівні варіанти ОЗ – означені іменні групи, що позначають сферу, стосовно якої локалізується активність, або відображають внутрішньоситуативні зв'язки з попереднім контекстом. Індивідуальне орієнтування неозначеними іменними групами характеризує місце діяльності з позиції учасників подій.

Перспективи подальшого дослідження полягають у встановленні семантичних моделей для інших груп ОЗ та зіставленні їх уживання в різних видах дискурсу.

Література

1. Логинова Е.Г. Концептуальное соотношение пространства и времени в семантике английских предложных сочетаний : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е.Г. Логинова ; Моск. гос. лингв. ун-т. – М., 2004. – 251 с.
2. Ткаченко Н.Д. Реляційні моделі прийменникових словосполучень у механізмі мови та мовлення / Н.Д. Ткаченко // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 16. – К. : Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2006. – С. 207–212.
3. Aijmer K. The actuality adverbs “in fact”, “actually”, “really” and “indeed” – establishing similarities and differences / K. Aijmer // Proceedings of the BAAL Conference 2007. – London : Scitsiugnil Press, 2008. – P. 111–120.
4. Berezowski L. The Myth of the Zero Article / L. Berezowski. – London ; N.Y. : Continuum International Publishing Group, 2009. – 158 p.
5. Contini-Morava E. Introduction / E. Contini-Morava, Y. Tobin // Between Grammar and Lexicon. – Amsterdam (Phil.) : John Benjamins Publishing Company, 2000.
6. Fanego T. Paths in the development of elaborative discourse markers: Evidence from Spanish / T. Fanego // Subjectification, intersubjectification, and grammaticalization. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2010. – P. 197–237.
7. Goldberg A.E. Construction at Work: The Nature of Generalizations in Language / A.E. Goldberg. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 280 p.
8. Hawkins J.A. Definiteness and Indefiniteness. A Study in Reference and Grammaticality Prediction / J.A. Hawkins. – London : Croom Helm, 1978. – 316 p.
9. Taylor J.R. Ten Lectures on Applied Cognitive Linguistics / J.R. Taylor. – Beijing : Foreign Language Teaching and Research Press, 2007. – 292 p.

Довідники

10. Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary. – Boston : HarperCollins Publishers, 2001. – 1824 p.
Джерела ілюстративного матеріалу
11. Cardoso F.H. A collaborative contract / F.H. Cardoso // Newsweek. – Dec. 2007–Ferb. 2008. – P. 19.
12. Dickey Ch. How Muslim bashers raise Europe's terrorism risk / Ch. Dickey // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/how-muslim-bashers-raise-europes-terrorism-risk-73785>.
13. Dickey Ch. The tragedy of Hosni Mubarak / Ch. Dickey // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/tragedy-hosni-mubarak-68769>.
14. Dokoupil T. Dustoff 73 and the “Valley of Death” / T. Dokoupil, J. Ryan // Newsweek. – 12.11.2012. – P. 30–36.
15. Dokoupil T. Why young evangelicals voted for Obama / T. Dokoupil // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/why-young-evangelicals-voted-obama-78485>.
16. Horlick N. Finding salvation in hard work / N. Horlick // Newsweek. – 15.09.2008. – P. 12.
17. Jones M. A second life for cemeteries / M. Jones // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/firecolbert-cry-offended-trump-supporters-593458>.
18. Lee Adams W. Athletics: A penalty marker / W. Lee Adams // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/athletics-penalty-marker-114377>.
19. Matthews O. Why Russia is making peace with Georgia / O. Matthews // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/why-russia-making-peace-georgia-70725>.
20. Meacham J. Letting Hillary be Hillary / J. Meacham // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/letting-hillary-be-hillary-86471>.
21. My Turn: Dinner for Eight // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/my-turn-dinner-eight-85413>.
22. Nadeau B. The devil in pictures / B. Nadeau // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/devil-pictures-120829>.
23. Renton A. Betrayed by Britain: Italy's wartime migrants / A. Renton // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://europe.newsweek.com/betrayed-by-britain-italys-wartime-migrants-329287>.
24. Sorkin A. Hi. It's Steve / A. Sorkin // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/hi-its-steve-68135>.
25. Stern L. Money: Taking time out / L. Stern // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/money-taking-time-out-122211>.
26. Sutherland B. Where's the sniper? / B. Sutherland // Newsweek. – 26.01.2009. – P. 9.
27. The Stradivari of Ramadi // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/stradivari-ramadi-104081>.
28. Thomas D. The best photographer of the Vietnam war / D. Thomas // Newsweek. – 21.03.2011. – P. 52–54.
29. Wall street in the dock // Newsweek. – 21.03.2011. – P. 24–25.
30. Wallace-Wells D. The trouble with Tocqueville / D. Wallace-Wells // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/trouble-tocqueville-70747>.
31. Wolverson R. Beltway bandits / R. Wolverson // Newsweek [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.newsweek.com/beltway-bandits-96591>.